

Benämningar och attityder

Benämningar på den grupp som idag kallas människor med funktionsnedsättning

På 1800-talet och tidigare benämndes människor med funktionsnedsättningar som "idioter". Detta syns tydligt bl a i namnet på den förening som kan sägas ha varit embryot till dagens DHR – Stockholms idiotförening. Man får hoppas att ordet "idiot" hade en annan betydelse då än vad det har idag. Men samtidigt visar detta tydligt den inställning man hade på den tiden om att hade man något fel på t ex benen så hade man också något fel i huvudet. Dessa människor skulle inte synas och placerades oftast på dåtidens fattighus som kan sägas ha varit föregångare till de institutioner som senare skulle komma.

När denna benämning spelat ut sin roll började man benämna människor med funktionsnedsättningar som "vanföra". Detta var dock det enda som ändrades. Dessa människor skulle fortfarande inte synas utan stoppades undan på s k vanföranstalter som nu ersatte fattighusen.

Senare började man benämna dessa människor som "invalid-der". För de som kan engelska är detta en minst lika värdeladad benämning som de föregående. Engelskans "invalid" kan närmast översättas med svenskans "värdelös". Kanske var det så också att hade man en funktionsnedsättning så hade man inget större värde för samhället. Fortfarande var det så att dessa människor inte skulle synas utan de placerades på institutioner som i mångt och mycket påminde om vanföranstalterna.

Längre in på 1900-talet började man benämna människor med funktionsnedsättningar som "handikappade". Detta var åter en

term från engelskan. Ordet "handicap" är från början en förkortad idrottsterm vars hela lydelse är "hand in a cap". Detta kommer från att man bl a inom fotbollen i England lottade om planhalva genom att dra lott ur en keps. Även om denna benämning fortfarande visar på en värdering i form av en nackdel är den långt ifrån lika värdeladdad som de föregående. Nu som först började dessa människor få ett människovärde. Fler och fler började dessutom flytta ut i samhället.

Mot slutet av 1900-talet introducerades begreppet "funktionshinder". Begreppet "handikapp" fanns dock fortfarande också kvar. Dessa användes parallellt enligt följande definition: Man har en skada eller sjukdom som ger ett funktionshinder vilket i vissa situationer medför ett handikapp. Miljöns påverkan på hur väl människor med olika funktionsnedsättningar kan fungera hade nu kommit med i bilden. Senare skulle det komma mer och mer detaljerade definitioner av samspelet mellan omgivningen och olika funktionsnedsättningar. Nu var dessutom de stora institutionernas tid över och de som inte klarade ett eget boende flyttade istället till de gruppboende som nu börjat byggas.

Idag talar man om människor med funktionsnedsättningar och begreppet "handikapp" håller på att arbetas bort. De värdeladdade benämningarna är nu borta. Borta är också till stor del synen att dessa människor skulle vara mindre värda. Istället har man inom vissa kretsar vänt sig mot en annan typ av benämningar, nämligen hur människor med vissa diagnoser benämns. Vissa menar att man inte får identifiera sig med sin diagnos genom att kalla sig t ex diabetiker, allergiker eller epileptiker. Enligt detta synsätt ska man istället säga att man har diabetes, man har allergi o s v. Detta synsätt kan även överföras till det mera generella planet, man är inte funktionsnedsatt utan man har en funktionsnedsättning.

Synen på människor med funktionsnedsättning

Med synsätt menas här en personlig inställning som präglar individens tankar, men som inte tar sig uttryck i dennes agerande. Som redan nämnts har även synen på människor med funktionsnedsättning förändrats genom åren. Förr ansåg man att denna av människor skulle gömmas undan från resten av samhället. Under de stora institutionernas tid kan man säga att dessa anläggningar bildade egna samhällen som var separerade från omvärlden. Successivt har denna syn förändrats till vad den är idag då människor med funktionsnedsättningar är en likvärdig del av samhället med samma medborgerliga rättigheter och skyldigheter som alla andra.

Tyvärr lever dock vissa synsätt kvar än idag. Det förekommer fortfarande att människor reagerar konstigt om de t ex möter någon i rullstol ute på krogen. Det förekommer också fortfarande att vissa tilltalar människor med fysiska funktionsnedsättningar som om dessa även skulle ha en mental funktionsnedsättning. Allmänheten kan också fortfarande generalisera kraftigt rörande människor med funktionsnedsättningar. Man tror t ex inte att människor i rullstol är olika som personer. Det verkar dessutom som vissa fortfarande anser att en funktionsnedsättning är något fult som man definitivt inte skall tala om.

Det kommer tyvärr alltid att finnas människor med en snedvriden syn på människor som är annorlunda. Men detta kan minimeras bl a genom att människor med olika funktionsnedsättningar inte gömmer sig utan vistas ute i samhället som alla andra. Människor med olika funktionsnedsättningar har här ett stort ansvar i att verkligen visa att man inte är så annorlunda som vissa tror.

Attityder mot dessa människor

Med en attityd menas här en personlig inställning till en företeelse som visar sig i hur personen beter sig i vissa situationer. Det förekommer också fortfarande att människor med funktionsnedsättningar möts av dåliga attityder och dåligt bemötande. Detta är i mångt och mycket en utbildningsfråga, men också en fråga om sunt förnuft. Även dessa företeelser måste arbetas bort för att människor med funktionsnedsättningar ska kunna leva i samhället på lika villkor. Här har de funktionsnedsatta organisationer en mycket viktig uppgift i att informera och utbilda allmänheten. Vad gäller dåligt bemötande i kontakten med bl a myndighetstjänstemän är detta en fråga för berörd myndighet att utbilda sin personal i att bemöta människor korrekt.

De attityder som människor med funktionsnedsättningar fortfarande kan mötas av kan yttra sig på olika sätt. Vissa människor kan reagera med ett nedlåtande och nedvärderande beteende som i värsta fall kan yttra sig i ren avsky i mötet med någon som har en synlig funktionsnedsättning. Andra kan drabbas av en överdriven vänlighet och generositet. De sistnämnda kan också falla över i ett överbeskyddande beteende. Många som har en synlig funktionsnedsättning har nog märkt att folk kan börja stirra på dem på ett kostigt sätt. Även detta är ett uttryck för dåliga attityder. I vissa möten kan det bli helt fel. Särskilt om personen med funktionsnedsättning har någon annan med sig. Det kan då hända att folk vänder sig till kompiserna för att fråga om saker som rör personen med funktionsnedsättning.

Vad gäller bemötande är troligen den vanligaste formen av dåligt bemötande den s k besserwiser-attityden. En person med denna attityd försöker hela tiden tillrättavisa personen med funktionshinder med kommentarer som t ex "Nej, så kan det inte vara". De som har denna attityd är ofta s k experter inom olika områden. Vad dessa inte har förstått är att det är alltid

individen som är expert på sin egen situation. Ingen annan kan veta bättre hur denna person fungerar och reagerar i olika situationer. Här har arbetsgivarna också en stor uppgift i att få bort dåliga attityder.

Åtgärder

Mycket har hänt i rätt riktning, men fortfarande återstår mycket att göra innan människor med funktionsnedsättningar kan leva i samhället på samma villkor som alla andra. Den fysiska tillgängligheten är ett exempel på områden där mycket återstår att göra. Tillgänglighet är en förutsättning för att människor med funktionsnedsättningar ska kunna utnyttja sina rättigheter. Visst blir det bättre och bättre, men så länge det finns verksamheter i äldre byggnader som kanske dessutom är K-märkta kan det aldrig bli helt bra. Här ser man också tydligt hur lagar kan motverka varandra. En lag säger att alla byggnader som allmänheten har tillgång till skall vara tillgängliga, och en annan säger att man inte får göra ingrepp i K-märkta byggnader.

Myndigheter och andra arbetsgivare måste också ta sitt ansvar och utbilda sin personal och allmänheten i konsten att bemöta människor med olika funktionsnedsättningar samt om dessa människors situation i dagens Sverige. Funktionshinderorganisationerna har också ett ansvar i att dels stödja sina medlemmar så att de vågar ta steget ut i samhället, dels att vara myndigheter och företag behjälpliga i utbildningen av dess personal och allmänheten.

För att skynda på utvecklingen har nu statsmakten tagit fram lagar för att förbättra situationen för människor med funktionsnedsättningar. Dessa lagar handlar om olika typer av diskriminering som t ex fysisk tillgänglighet och olika rättigheter för denna grupp av människor. Det är egentligen synd och skam att man ska behöva lagstifta om något som är så självklart och i grund och botten bara handlar om sunt förnuft.